

LITERÁTY ZOLTÁN

„Ímhol jó az álomlátó! ...meglátjuk, mi lesz az ő álmaiból.”¹

Az emberiség történetében fennmaradnak olyan híres beszédek, amelyek joggal vívják ki egy-egy korszak szónoklata címet. Ilyen beszéd hangzott el ötven évvel ezelőtt Washington városában, a Lincoln-szobor árnyékában, Martin Luther King előadásában. Martin Luther King baptista lelkész, polgárjogi aktivista és kiváló szónok volt. Rövid tanulmányomban egyrészt Martin Luther King munkásságának kontextusát vizsgálom meg: előbb a feketeteológiát, majd az amerikai polgárjogi harc környezetét. Ezután az elhangzott beszédet elemzem retorikai szempontok alapján.

A feketeteológia

Az úgynevezett feketeteológia az 1960-as évek meghatározó teológiai irányzata volt az Amerikai Egyesült Államokban. Célja az volt, hogy teológiai fogalmakkal írja le a fekete bőrűek élettapasztalatát, valamint az is, hogy teológiai érvekkel támassza alá az emancipációs törekvéseket. A feketeteológia mozgalma a feketék öntudatra ébredésére vezethető vissza, amely egyedülálló jelenség volt az 1960-as évek amerikai társadalmában.

A feketeteológiát meg kell különböztetnünk az úgynevezett felszabadítás-teológiától, amely a dél-amerikai és jellemzően a katolikus egyház által lefedett országokban jelentkezett. Itt a fő hangsúly az elnyomottak és szegények felszabadítására esett, és ez a teológia fokozottan támaszkodott a marxista elméletekre. A feketeteológia viszont az észak-amerikai protestáns gyülekezetek keretében bontakozott ki. Az előbbi mozgalmat latin-amerikai püspökök nevei fémjelzik, az utóbbit protestáns afroamerikai lelkészek. A felszabadítás-teológia keretrendszerét a katolikus teológia segítségével érthetjük meg (például: előbb a világ megváltoztatása, s ezt követheti a teológiai reflexió), a feketeteológiát a protestáns teológiai vonulaton belül értelmezhetjük.² Fontos látnunk azt is, hogy bár e mozgalmak egy időben jelentkeztek, lényegi kölcsönhatás nem fedezhető fel a két mozgalom között.

A feketeteológia első jelentős lépését Joseph Washington tette meg a *Black Religion: The Negro and Christianity in the United States*³ című munkájával. Washington elválasztja a feketék vallását a fehérekétől, ugyanakkor arra törekszik, hogy teológiai gondolkodásukat be tudja építeni a fehérek protestáns teológiájába.

A következő jelentős lépést Albert Cleage tette meg a feketeteológia útján. A *Black Messiah*⁴ című művében radikális nézetek sorát sorakoztatja fel. Úgy véli, hogy a Messiás fekete volt, akit aztán Pál fehéritett ki, hogy így elfogadhatóvá tegye őt az európaiak között, és arra biztatja a feketéket, hogy szabadítsák fel magukat az elnyomó fehérek teológiája alól. A mű nagymértékben hozzájárul a feketeteológiai identitás megerősödéséhez, és teológiai érvforrást biztosított a feketeteológiáról folytatott vitákhoz. Talán az érvek is megmutatják, hogy a

¹ 1Móz 37,19–20

² James Cone úgy építette fel a maga feketeteológiáját, hogy többek között barthi kategóriákkal érvelt és azokra alapozott. Emiatt több bíráló is érte, hogy tudniillik rendszere kialakításában inkább a fekete kultúrát és történelmet kellett volna alkalmaznia erőteljesebben. Cone, James H.: *A Black Theology of Liberation*, Fourtieth Anniversary Edition, Orbis Books, New York, 2010.

³ Washington, Joseph R.: *Black Religion: The Negro and Christianity in the United States*. Beacon Press, Boston 1964.

⁴ Cleage, Albert B. Jr.: *Black Messiah*. Sheed and Ward, New York 1968.

nevezett évtized feketeteológiája kevésbé igyekezett a tudományosság mélyítésére, de annál inkább tekintett magára úgy, mint amely a polgárjogi küzdelem egyik pillére. A folyamat tehát abba az irányba haladt, hogy a fehér- és a feketeteológia teljes mértékben megkülönböztesse magát egymástól. Ez meg is történt az 1960-as évek végére. Az National Committe of Black Churchmen a feketeteológia lényegi célkitűzéseként határozza meg a feketék valóságos politikai felszabadítását az amerikai társadalomban. A Black Manifesto 1969-es kiáltványban a következőket olvashatjuk:

„A feketeteológia a feketék felszabadításának teológiája. Igyekszik megvizsgálni a feketék helyzetét Isten Jézus Krisztusban adott kijelentésének fényében, hogy a fekete közösség láthassa, hogy az evangélium a fekete ember életére is alkalmazható. A feketeteológia a 'feketesség' (blackness) teológiája, igent mond a fekete emberre, és kiemeli a feketéket a fehér rasszizmusból, s így kínál valódi szabadságot a fehér és a fekete embereknek.”⁵

A feketeteológia legfontosabb kérdései közé tartozott az is, hogy milyen módszerek engedhetők meg a kívánt cél eléréséhez? Így a feketeteológia gyakorlati részét a következők képezték: a keresztyén szeretet természete, az erőszakmentesség ideája és a polgári engedetlenség gyakorlása. Albert B. Cleage például elveti a Martin Luther King-féle erőszakmentesség⁶ elvét, éspedig arra hivatkozva, hogy maga King is gyilkosság áldozata lett. Ugyanakkor fel kell figyelnünk King erőszakmentes retorikájára és aktivitására, amelynek kiindulópontja maga az evangélium, és alapigéjének a *Szeresd felebarátodat, mint magadat* etikai útmutatást tartotta.

Az erőszakmentes teológia

Martin Luther King nagyon vágyakozott arra, hogy eljusson Indiába,⁷ és a helyszínen ismerkedhessék meg Gandhi erőszakmentes és egyben sikeres politikájával. Ez a vágya 1959-ben teljesült, és bevallása szerint is hatásosan alkalmazta az Indiában megismert módszereket. Meg kell jegyezni, hogy mindkettejükre Lev Tolsztoj *Az Isten országa közöttetek van* rövid műve gyakorolt nagy hatást. Ebben Tolsztoj keresztyén evangéliumi alapokon, azaz Jézus tanítása alapján érvel az erőszakmentes ellenállás mellett.⁸

Kingre nagy hatást gyakorolt még Reinhold Niebuhr és Paul Tillich, valamint Bayard Rustin is. Ugyanis, amikor King elkezdte munkásságát, Rustin tanácsadóként támogatta őt. Rustin erős befolyásának köszönhető az is, hogy King az erőszakmentesség mellett tette le a voksát; az sem mellékes, hogy 1963-ban éppen Rustin volt az egyik fő szervezője annak a wasingtoni menetelésnek, ahol aztán el is elhangzott King híres beszéde. King 1964-ben kapta meg a Nobel-békedíjat, s ezzel ő lett a legfiatalabb azok között, akit ezzel a díjjal tüntettek ki. A díj elfogadásakor elmondott beszédében is az erőszakmentességre hívta fel a figyelmet:

„Korunk életbevágó politikai, és erkölcsi kérdésére az erőszakmentesség a válasz. Az emberiségnek túl kell lépnie az elnyomáson és az erőszakon, éspedig az elnyomás és az erőszak alkalmazása nélkül. A civilizáció és az erőszak két, ellentétes elképzelés. [...] Előbb vagy utóbb rá kell jönnie a föld minden emberének, hogy miként élhetünk békében, és ezt a kozmikus gyászdalt így kell átalakítanunk a testvériség teremtő

⁵ Az idézet forrása: McGrath, Alister E.: *Bevezetés a keresztyén teológiába*. Osiris, Budapest 1995, 112.

⁶ Cleage, Albert B. Jr.: *i. m.* 202.

⁷ Clayborne Carson et al. (eds.): *The Papers of Martin Luther King, Jr. Volume V: Threshold of a New Decade, January 1959 – December 1960*. University of California Press, Berkeley 2005, 231. Ld. http://mlk-kpp01.stanford.edu/primarydocuments/Vol5/July1959_MyTriptotheLandofGandhi.pdf (Letöltés: 2013. nov. 22.)

⁸ Uo.: 149., 248., 269.

zsoltárává. Ha ezt akarjuk elérni, akkor az embernek olyan módszerrel kell felülemelkednie minden emberi konfliktuson, amely elutasítja a bosszút, az agressziót és a megtorlást. Ennek a módszernek az alapja a szeretet.”⁹

King polgárjogi tevékenysége

Martin Luther King az 1950-es évek derekán polgárjogi aktivistaként jelent meg a politikai élet színterén. 1955-ben, amikor megszervezték a híres Montgomery buszbojkottot, és létrehozták a Montgomery Improvement Association egyesületet, ennek vezetője Martin Luther King lett. A bojkott annyira jól sikerült, hogy egy év elteltével a busztársaság a gazdasági csőd szélére jutott. Kinget többször bebörtönözték, házat pedig bombatámadás érte, de a szövetségi bíróság az erőszakos megfélemlítések és a bírósági huzavona ellenére is törvénytelennek nyilvánította a szegregációs törvényt. Ez a politikai győzelem az amerikai polgárjogi mozgalom első lépése, és úgy tekintenek rá, mint amely a modern polgárjogi mozgalmak kezdete is. A mozgalom megerősödött, King pedig megalapította 1957-ben a Southern Christian Leadership Conference (SCLC) nevű ellenállási mozgalmat, amelynek vezetője is lett. Az SCLC létrehozása két célra tekintett: a mozgalom javára fordítani a fekete gyülekezetek erkölcsi és morális erejét; kihasználni a fekete közösségek nyújtotta szervezeti előnyöket és lehetőségeket az ellenállási akciók megszervezése érdekében.

King több mint egy és negyed millió kilométert utazott, sorra meglátogatta a fekete közösségeket, és egy év alatt 208 szónoklatot tartott előttük,¹⁰ elhangzott szónoklataiból pedig könyvet szerkesztett *The Montgomery Story* címmel.¹¹ Egyik legismertebb szónoklata, amely az *Adj nekünk szavazólapot!* címet viseli, a Prayer Pilgrimage for Freedom demonstráción hangzott el Washingtonban, 1957 májusában. Ez volt King első olyan szónoklata, amely igen nagy közönség, azaz több mint 25 000 ember előtt hangzott el. Azon a májusi napon, amikor több szónoklatot is tartott, ez volt az utolsó, s egyben az első olyan beszéde, amelyet a Lincoln-szobor árnyékában mondott el. Ennek a szónoklatának hatására akaratlanul is 16 millió fekete bőrű amerikai vezérszónokává emelkedett, „akik majd bárhova követik őt”,¹² ahova csak hívja őket. A feketék követelése az 1965-ben elfogadott választójogi törvényben teljesültek. Az viszont már a politikai érdek karikatúrája volt,¹³ amikor hét évvel később éppen King egykori ellenfele, George Wallace kezdett az afroamerikaiak szavazataira vadászni az elnöki székért folytatott kampányban. George Wallace, az egykori alabamai kormányzó a „legvéresebb szájú” szegregacionalista és rasszista politikus volt. Nevét Martin Luther King is megemlítette a maga híres beszédében.¹⁴

⁹ Martin Luther King Jr. – *Acceptance Speech*. Ld. Nobelprize.org. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1964/king-acceptance_en.html (Letöltés: 2013. nov. 25.) “If this is to be achieved, man must evolve for all human conflict a method which rejects revenge, aggression and retaliation. The foundation of such a method is love.”

¹⁰ Warren, Mervyn A.: *King Came Preaching: The Pulpit Power of Dr. Martin Luther King, Jr.* InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois 2001, 41.

¹¹ King, Martin Luther Jr.: *Stride Toward Freedom: The Montgomery Story*. Beacon Press, Boston 2010.

¹² Warren, Mervyn A.: *i. m.* 41.

¹³ 1972-ben nem beszélhetünk King álmának maradéktalan beteljesüléséről. Ezt így fogalmazta meg híres beszédében: „Van egy álmom: hogy egy napon Alabama államban, ahol a kormányzó ma szünet nélkül csak a beavatkozásról és a hatálytalanításról beszél, megváltozik a helyzet, de úgy, hogy fekete kisfiúk és fekete kislányok testvérként, kézen fogva járhatnak a fehér kisfiúkkal és kislányokkal.” Ld. tovább Martin Luther King *Van egy álmom* beszédének fordítását a ... oldalon. (Az oldalszámot majd beírjuk a végső formába.)

¹⁴ 1972-ben ez volt Wallace harmadik próbálkozása, de mert nevéhez összesen négy sikertelen elnöki kampány kapcsolódik, így a történelem humora a „legbefolyásosabb vesztes” névvel illette őt. Ld. Carter, Dan T.: *The Politics of Rage: George Wallace, the Origins of the New Conservatism, and the Transformation of American Politics*. Simon & Schuster, New York 1995. 468.

A média jelentősége

Martin Luther King fellépéseit egyre nagyobb médiaérdeklődés kísérte a Lincoln-szobor árnyékában elmondott szónoklata után. Ettől kezdve a médiumok mindig beszámoltak a déli államokban élő feketék szegénységéről, elnyomásáról, és a békés megmozdulások erőszakos szétveréseiről. Ennek köszönhető, hogy a feketék polgárjogi mozgalma az 1960-as évek legfontosabb közéleti és politikai kérdésévé lett az Egyesült Államokban. King teljes mértékben tisztában volt a média hatásával, sőt igyekezett is, hogy annak erejét saját mozgalma javára fordítsa. Törekvése nem kevés sikerrel járt. Egy nappal az után, hogy lezajlott a munkáért és a szabadságért szervezett washingtoni menet, és King elmondta a maga híres beszédét, a *New York Times* arról számolt be, hogy Washingtonban több mint ötszáz televíziós munkatárs (operatőrök, technikusok, riporterek stb.) serénykedett a legapróbb részletek rögzítésén. Minden jelentős hírközlő társaság jelen volt, és nagy munkatársi apparátust vonultatott fel az eseményen. A médiaérdeklődés nagyobb volt, mint Kennedy beiktatási ünnepségén, pedig az ott elhangzó elnöki beszéd is egyike a leghatásosabb amerikai szónoklatoknak.¹⁵

Miért is kísérte ilyen nagy figyelem Kinget és a polgárjogi mozgalmat? A híres beszéd közvetlen előzményeit az 1963-as tavaszi és nyári demonstrációk jelentették. King és egyik mozgalmi társa, Fred Shuttlesworth Amerika a leginkább forrongó alabamai Birminghamre koncentrált. Birmingham azon városok egyike, amely legmegosztottabb volt faji, gazdasági és kulturális értelemben. A nagy médiaérdeklődés jelenlétében itt igyekeztek megvalósítani a szegregációs törvényekkel szembeni konfrontációjukat. Az első megmozdulás április elején történt, amelynek az lett következménye, hogy a város beszédes nevű rasszista serifje, Eugene „Bull” Connor több ezer embert börtönzött be. A következő megmozdulás május első napjaira esett. A fogdák és a börtönök megteltek, az ellátás akadozott. A helybeli iskolák tanulói is csatlakoztak a békés ellenálláshoz. A rendőrség rendőrökkel és vízágyúkkal próbálta megállítani a békés demonstráció résztvevőit, zömében feketebőrű gyermekeket és ifjakat. Az erőszakos oszlatásokról készült felvételek nemcsak az amerikai médiumokat járták be, hanem a nemzetközit is, és ez egyre több fehérbőrű támogatót állított a polgárjogi mozgalom oldalára. A Szovjetunió hírközléseinek egynegyedét az alabamai zavargásokról közölt brutális képanyagok és beszámolók tették ki, s ezek eljutottak Afrika szovjet érdekeltségű országaiba is. A képanyagok széles körű közzététele pedig cselekvésre ösztönözte a washingtoni adminisztrációt: Kennedy a városba vezényelte a szövetségi haderőt, és egy hónappal később, június 11-én bejelentette, hogy új, szegregációellenes polgárjogi törvényjavaslatot terjeszt a kongresszus elé.

A beszéd közvetlen kontextusa

A politikai támogatottság ekkor még meglehetősen instablnak tűnt a kormányzat részéről. Kennedy elnök a megfontolt haladás híve volt, ezért rendkívül részletes és az egyensúlyra kényszerítő odafigyelni kívánó egyeztetés előzte meg a washingtoni menetelés szervezését, amelynek célja az volt, hogy megfelelő erődemonstrációt mutasson fel a meglebegtetett törvényjavaslat mellett. A polgárjogi mozgalom megnyilvánulásai is széles palettát öleltek fel, melynek egyik véglete az erőszakmentes passzív rezisztencia volt, a másik pedig a Malcolm X által fémjelzett radikális irány. A kormányzat arra törekedett, hogy a menetelés ne okozzon többet ártson a kongresszusi folyamatoknak, mint használjon. Ezt az érvelést King elfogadta,

¹⁵ William G. Thomas III: *Television News and the Civil Rights Struggle: The Views in Virginia and Mississippi*. Ld. <http://southernspaces.org/2004/television-news-and-civil-rights-struggle-views-virginia-and-mississippi#section6> (Letöltés: 2013. nov. 27.)

s a washingtoni menetelés elzárkózott minden radikális irányzattól. Emiatt Malcolm X a menetelést washingtoni komédiának nevezte el. De a kormányzattal való egyeztetések eredményeképpen King is kényes helyzetbe került. Tudta jól, hogy 1964-ben az elnökválasztás miatt a törvényalkotó munka szinte törvényszerűen szünetel, azaz sürgetően kellett fellépnie 1963 augusztusában, de mégis megmaradni az erőszakmentes erődemonstráció keretein belül. Végül is ezt a kényszert hihetetlen jó érzékkel oldotta fel King a beszédében, mely egyszerre volt sürgető és a MOST-ra koncentráló, ugyanakkor nem engedett az addig képviselt erőszakmentességből sem.

A színpalak mögötti egyeztetések ellenére az 1963. augusztus 28-án megtartott washingtoni menetemen megjelenő mintegy negyedmillió ember nagyon is határozott követelésekkel vonult az utcára. A tüntetők a munkahelyi hátrányos megkülönböztetés mindennapos gyakorlata ellen tiltakoztak, és követelték az iskolai szegregáció megszüntetését. A Lincoln-émlékmű előtt felszólaló polgárjogi aktivisták sora is e követeléseket fogalmazta meg beszédében. King nélkül ez a felvonulás inkább egy politikai felhangoktól sem mentes családi piknik légkörét sugározta volna, ám az utolsóként a szónoklati emelvényre lépő Martin Luther King szónoklatának köszönhetően a demonstráció történelmi jelentőséget nyert.

„Dr. King volt az, aki a nap vége felé magával ragadta a hatalmas hallgatóságot. Addig a zarándoklat csupán nagy látványosság volt [...] a résztvevők számára inkább kirándulás, vasárnapi piknik, némi politikával színesítve. De dr. King felélesztette egy olyan szónoklattal, amely Amerika régi reformereinek gyötrelmes visszhangja volt.”¹⁶

Mi szükséges egy történelmi beszéd megszületéséhez? Megfelelő alkalom és egy tehetség, aki az alkalmat felismeri, és beszédével annak szükséghelyzetét betölti. Ezt tette King is, aki ez által a világ leghíresebb szónokai közé emelkedett.

A retorika ezt az alkalmat retorikai szituációnak nevezi. A 20. század második felében Lloyd F. Bitzer karolta fel ezt a kérdést. Az 1968-ban megjelent néhány oldalas *The rhetorical situation* című cikkét az akkor indult *Philosophy and Rhetoric* folyóiratban újra közölték a *Contemporary Rhetorical Theory*¹⁷ szöveggyűjteményben. Bitzer szerint ilyen konkrétan még nem foglalkoztak korábban ezzel a kérdéssel úgy, ahogyan ő teszi azt. Szerinte a retorikai szituáció – vagy ahogyan magyarul neveznénk: beszédhelyzet – nem kontextus, hanem a kontextusok összessége, melyek hatására a beszélő vagy az író megnyilatkozásra kényszerül.¹⁸ Már Gadamer is foglalkozott ezzel a témával, amikor a kérdezést teszi meg kérdéssé, és a következőképpen fogalmaz:

„A beszédnek, amely egy dolgot fel akar tárni, szüksége van arra, hogy egy kérdés feltörje a dolgot.”¹⁹

Bitzer ezt írja a retorikai szituációról:

„[...] személyek, események, tárgyak és kapcsolati viszonyok komplexitása, amelyben egy aktuális vagy lehetséges szükséglet jelentkezik, és ezt a szükségletet akkor lehet részben vagy teljességében megszüntetni, ha a szöveg (beszéd), amely ebben a

¹⁶ Idézet James Reston, a New York Times és az ország egyik leghíresebb riporterétől a szónoklat másnapján közölt vezércikkéből.

<http://graphics8.nytimes.com/packages/pdf/topics/MLK/washdream.pdf> (Letöltés: 2013. nov. 21.)

¹⁷ Bitzer, Lloyd: *The rhetorical situation*. In *Contemporary Rhetorical Theory: a reader*. (Szerk) Lucaites, John Louis et al, The Guilford Press, 1999. 217–225.

¹⁸ Ibid 217. p.

¹⁹ Gadamer, Hans-Georg: *Igazság és módszer*. Budapest, Gondolat 1984. 254.

situációban megszületik, az emberi döntést és tevékenységet úgy változtatja, hogy a szükség ezáltal elmúlik.²⁰

A retorikai szituáció tehát szerinte három fő elemből tevődik össze: szükséglet (*exigence*), hallgatóság (*audience*) és korlát (*constraint*).²¹ A szükséglet csak akkor valóságosan retorikai szükséglet, ha van mód a megváltoztatására. Ezzel Bitzer Arisztotelész gondolatait kölcsönzi, melyek szerint a retorika területe a valószínű és nem a szükségszerű. A hallgatóság is csak akkor retorikai hallgatóság, ha döntéshozó képessége van, vagy képes közvetíteni a döntéshozók felé. A korlát pedig azokat a kereteket jelöli, amelyeken belül a szónok mozoghat. Ilyen korlát a hallgatók attitűdje, gondolkodása, ízlése stb., de ugyanilyen korlátot jelent a beszélő személyisége, érvrendszere is.

King a pillanatot kivételes retorikai tehetsége révén tette különlegessé. A szónoklat helye és ideje is szimbolikus üzenetet közvetít. 1963-ban, száz évvel a tényleges rabszolgaság eltörlését követően (1863. január 1.) az abolicionista mozgalom legendás alakjának, Abraham Lincolnnak a szobra előtt, és a tömegre vetett tekintetének súlya alatt, szemben a Capitoliummal, mintegy a nemzet vezetőinek címezve beszéde jelentős részét, követelte a faji diszkrimináció megszüntetését.

A következőkben a beszéd szövegét olvashatjuk F. Nagy Piroska fordításában.²²

Van egy álmom²³

„Boldog vagyok, hogy ma együtt lehetek veletek, olyan esemény ez, amely a szabadságvágy legnagyobb megnyilatkozásaként fog bevonulni hazánk történelmébe.

Száz évvel ezelőtt egy nagy amerikai – most az ő árnyékában állunk – aláírta a rabszolga-felszabadító törvényt. Ez a nagy horderejű határozat a reménység messzire ellátszó jelzőfényét villantotta fel olyan néger rabszolgák milliói számára, akiket már elsorvasztott a reménytelenség. Úgy érkezett, mint boldog virradat, mely véget vet a fogság hosszú éjszakájának.

Száz évvel később azonban szembe kell néznünk azzal a tragikus ténnyel, hogy a négerek ma sem szabadok. Száz évvel később a négerek életét még mindig béklyóba verik a faji megkülönböztetés bilincsei és láncai. Száz évvel később a négerek a szegénység magányos szigetén élnek, miközben körbeveszi őket a jólét óceánja. Száz évvel később a négerek az amerikai társadalom homályos zugaiban sorvadoznak, és számkivettként élnek saját országukban. Ma tehát azért vagyunk itt, hogy a világ elé tárjuk ezt a megdöbbentő állapotot.

Voltaképpen azért jöttünk hazánk fővárosába, hogy beváltsunk egy csekket. Köztársaságunk megteremtői az Alkotmány és a Függetlenségi Nyilatkozat nagyszerű szavainak írásával aláírtak egy kötelezvényt, melynek örököse lett minden amerikai. Ez a kötelezvény arra tett ígéretet, hogy minden ember biztosítékot kap az élethez, a szabadsághoz és a boldogság kereséséhez való elidegeníthetetlen jogára.

²⁰ Bitzer, i.m. 220.

²¹ Ibid 221–222.

²² 22 híres beszéd. Szerk. Székely Éva, Móra Könyvkiadó, 1995. 380–385.

²³ Eredeti szöveget l. <http://www.archives.gov/press/exhibits/dream-speech.pdf> (Letöltés 2013. nov. 20.)

Eredeti hanganyag l. <http://www.dump.com/dreamspeech/> (Letöltés: 2013. nov. 20.)

Mára kiderült, hogy színes bőrű polgárait illetően Amerika nem tesz eleget a kötelezvényének. Amerika nem tartja tiszteletben szent kötelességét, hamis csekkel fizetett néger népének; olyan csekkel, amely „elégtelen fedezet” megjelöléssel érkezett vissza. Mi azonban nem akarjuk elhinni, hogy az igazság bankja csődbe ment. Nem akarjuk elhinni, hogy azokban a hatalmas páncéltermekben, melyekben a nemzet lehetőségeit őrzik, nincs elegendő fedezet.

Eljöttünk hát, hogy beváltsuk ezt a csekket, mert e látra szóló csekkre fizetik ki nekünk a szabadság és az igazságszolgáltatás biztonságának vagyonát. És azért is jöttünk el e megszentelt helyre, hogy emlékeztessük Amerikát a most rettenetes sürgősségére.

Fényűzés volna kivárni, míg csillapodnak indulataink, vagy ráfanyalodni a fokozatos fejlődés nyugtató gyógyszerére. Most jött el az ideje, hogy valóra váltsák a demokrácia ígéreteit. Most jött el az ideje, hogy a faji megkülönböztetés sötét és kietlen völgyéből kijussunk a faji igazságosság napsütötte útjára. Most jött el az ideje, hogy Isten minden gyermeke előtt kinyissák a lehetőségek kapuját. Most jött el az ideje, hogy eljuttassuk nemzetünket a faji igazságtalanság futóhomokjáról a testvériség kemény kősziklájára.

Végzetes lenne a nemzet számára, ha nem venne tudomást a pillanat sürgetéséről, ha alábecsülné a négerek elszántságát.

A négerek törvényes rosszkedvének e tikkasztó nyara nem múlik el addig, míg el nem jön a szabadság és az egyenlőség éltető ősze. 1963 nem a vég, hanem a kezdet. Ha az ország, szokása szerint, megint visszatér napi foglalatosságához, kellemetlen ébredésük lesz azoknak, akik abban reménykednek, hogy a négerek kiengedték a gőzt, és majd újra megnyugszanak. Sem nyugalom, sem békesség nem lesz addig Amerikában, amíg a négerek polgárjogát nem ismerik el. A lázadás forgószele mindaddig alapjaiban rázkódtatja meg országunkat, míg fel nem kél az igazság fényes napja.

De van mondanivalóm népemnek is, melynek lába alatt ég a küszöb, hogy bejusson végre az igazság palotájába.

Miközben jogos helyünk eléréseért küzdünk, nem eshetünk az igazságtalan cselekedetek bűnébe. Ne a keserűség és a gyűlölet poharából csillapítsuk szabadságszomjunkat. Nekünk mindig a méltóság és a fegyelem magaslatain kell megvívniunk harcainkat. Nem engedhetjük meg, hogy építő tiltakozásunk fizikai erőszakká silányuljon. Újra és újra fel kell emelkednünk abba a fenséges magasságba, ahol a testi erőre lelki erővel tudunk válaszolni.

A négerek közösségében tapasztalható újfajta nagyszerű harci szellem nem vezethet a minden fehérrel szembeni bizalmatlansághoz, mert fehér testvéreink közül sokan – ahogy mai, itteni jelenlétük is bizonyítja – tudatára ébredtek, hogy sorsuk össze van kapcsolva a mi sorsunkkal, és szabadságuk kibogozhatatlanul össze van kötve a mi szabadságunkkal. Egyedül nem mehetünk.

És mivel megyünk, meg kell fogadnunk, hogy előre fogunk haladni. Nem fordulhatunk hátra. Egyesek örökösen azt kérdezik a polgárjogi harcosoktól: „Mikor lesztek végre elégedettek?”

Addig nem lehetünk elégedettek, amíg a rendőri kegyetlenség kimondhatatlan rémtetteinek négerek az áldozatai. Addig nem lehetünk elégedettek, amíg fárasztó utazásoktól elnehezült testünk nem pihenhet meg az utak mentén álló motelekben és a városok szállodáiban. Addig nem lehetünk elégedettek, amíg a négerek mozgása alapvetően egy kisebb gettóból egy nagyobb gettóba költözésben merül ki. Addig nem lehetünk elégedettek, amíg egy Mississippiben lakó néger nem

szavazhat, és amíg egy New York-i néger azt hiszi, hogy neki nincs miért voksolnia.

Nem, nem vagyunk elégedettek, és nem is leszünk azok egészen addig, amíg az igazság úgy nem zúdul alá, mint a vizek, s a jogosság, mint a hatalmas áradat.

Nem feledkezem meg róla, hogy vannak köztetek, akiket nagy próbatételek és szenvedések küldtek ma ide. Vannak, akik szűk börtöncellákból érkeztek. Vannak, akik olyan vidékekről jöttek, ahol szabadságvágyukat vad üldöztetés és rendőri kegyetlenkedés fojtja el. Ti vagytok a teremtő szenvedés kipróbált katonái. Abban a hitben folytassátok a munkát, hogy a meg nem érdemelt szenvedésben megváltó erő rejlik.

Mindnyájan azzal a tudattal menjete vissza Mississippibe, Alabamába, Dél-Karolinába, Georgiába, Louisianába, modern nagyvárosaink nyomornegyedeibe és gettóiba, hogy ez a helyzet valamiképpen meg tud és meg fog változni. Ne merüljünk el a kétségbeesés tengerében.

Ma azt mondom nektek, barátaim, hogy a jelen pillanat nehézségei és csalódásai ellenére van egy álmom. Olyan álom ez, amely mélyen gyökerezik az amerikai álomba.

Van egy álmom: egy napon felkel majd ez a nemzet, és megéli, mit jelent valójában az, ami a hitvallásában áll: "Számunkra ezek az igazságok nyilvánvalóak; minden ember egyenlőnek lett teremtve."

Van egy álmom: egy napon Georgia vöröslő dombjain a hajdani rabszolgák fiai és a hajdani rabszolgatartók fiai le tudnak ülni a testvériség asztala mellé.

Van egy álmom: hogy egy napon még Mississippi állam is, amely ma az igazságtalanság és az elnyomás forrásától szenvedő sivatag, a szabadság és a jog oázisává fog változni.

Van egy álmom: négy kicsi gyermekem egy napon olyan országban fog élni, ahol nem a bőrük színe, hanem a jellemük alapján fogják megítélni őket.

Van egy álmom.

Van egy álmom: hogy egy napon Alabama államban, ahol a kormányzó ma szünet nélkül csak a beavatkozásról és a hatálytalanságról beszél, megváltozik a helyzet, de úgy, hogy fekete kislányok és fekete kislányok testvérként, kézen fogva járhatnak a fehér kislányokkal és kislányokkal.

Van egy álmom.

Van egy álmom: egy napon minden völgy fölemelkedik, minden hegy és halom lesüllyed, az egyenetlen egyenessé lesz és a dombvidék síksággá! Mert megjelenik az Úr dicsősége, látni fogja minden ember.

Ez a mi reménységünk. Ezzel a hittel térek vissza Délre. Ezzel a hittel képesek leszünk kifogni a kétségbeesés hegyéből a reménység kövét, ezzel a hittel gyönyörű szimfóniává változtatjuk nemzetünk fülsértően hamis hangjait. Ezzel a hittel és abban a tudatban, hogy egy napon szabadok leszünk, tudunk majd együtt dolgozni, együtt imádkozni, együtt harcolni, együtt börtönbe vonulni, együtt kiállni a szabadság mellett.

Ez lesz az a nap, amikor Isten valamennyi gyermeke együtt, új tartalommal énekelheti: "Hazám, én rólad, a szabadság édes országáról énekelek. Ország, ahol atyáink haltak, a zarándokok büszkesége, minden hegyoldalról zengjen a szabadság!"

Márpedig Amerika csak akkor lehet nagy nemzet, ha ez igazzá válik. Zengjen hát a szabadság New Hampshire csodás dombtetőiről! Zengjen a szabadság New York fenséges hegyeiről! Zengjen a szabadság a Pennsylvaniai Allegheny csúcsairól! Zengjen a szabadság Colorado hófedte Sziklás-hegységéről! Zengjen

a szabadság Kalifornia kerekded hegyormairól! De nemcsak róluk: zengjen a szabadság Georgia Kőhegyéről is! Zengjen a szabadság Tennessee Őrhegyéről! Zengjen a szabadság Mississippi minden dombjáról és halmocskájáról. Minden hegyoldalról a szabadság zengjen!

Ha szabadság zenghet, ha engedjük, hogy a szabadság zengjen minden faluból és minden falucskából, minden államból és minden városból, akkor közelebb hozhatjuk azt a napot, melyen Isten minden gyermeke, feketék és fehérek, zsidók és pogányok, protestánsok és katolikusok kézen foghatják egymást, s együtt énekelhetik a régi néger spirituálét: "Végre szabadok! Végre szabadok! Hála a Magasságos Istennek, végre szabadok vagyunk!"

Retorikai elemzés

Cím

Nem tudjuk, hogy a beszédnek eredetileg volt-e címe. Annyit tudunk, hogy Kingnek hétperces időkeretet szabtak meg (ami gyakorlatban tizenhat percesre bővült), s tudjuk, hogy a beszéd vázlatát előző este készítette el. A menet egyik szervezője, Clarence Benjamin Jones egy interjúban azt állította, hogy King előző este, azaz 12 órával a beszéde előtt még nem tudta, miről fog beszélni másnap a tömeg előtt.²⁴ Ám túlzás lenne azt állítani, hogy egy hirtelenjében összeszedett vagy összeszedetlen beszédet adott volna elő King. Azt tudjuk, hogy több ún. „álom”-beszéde is elhangzott a 60-as években, azaz az azóta szállóigévé vált „van egy álom” szófordulat a közhiedelemmel ellentétben nem a washingtoni menetelés idején született meg. Ismerjük egyik beszédét, amelyet a National Association for the Advancement of Colored People egyesület előtt mondott el The Negro and the American Dream címmel. S azt is tudjuk, hogy King ezt a szófordulatot 1963 júniusában a detroiti tüntetésen is alkalmazta követelése hangúlyozására.

De a címmel kapcsolatban még tovább kell visszamennünk a múltba, mert az álom fogalmát nem az amerikai gazdaság ihlette King esetében, hanem a Szentírás.²⁵ 1961-ben King és társa James Bevel meglátogatta az Olajfák hegye baptista templomot Albany-ban, amely két héten belül a hetedik felgyújtott templom egyike volt, hogy ott istentiszteletet tartsanak a romok között. A Student Nonviolent Coordinating Committee egyik hölgytagja imádkozott ezen a szomorú alkalmon, aki teljesen átadta magát az imádság lelkületének. A jóeli próféciaiból ismert álmok és látomások is megjelentek ebben az imádságban, melyeknek King is hatása alá került. Itt hangzott el először és nem King szájából ez a mondat „I have a dream.” Ezt követően King többször és több helyen mondott olyan beszédet, ahol az álom mint kapcsoló erő jelent meg a bibliai és a jóléti fogalom között. Amikor a Lincoln-szobor árnyékában King az előre elkészített vázlat alapján beszélt, a befejezés előtt Mahalia Jackson gospelénekes, aki maga is fellépett ezen a napon, bekiáltott Kingnek: „Beszélj nekik az álomról, Martin!”²⁶ Így vált halhatatlanná ez a beszéd, köszönhetően a szónok tehetsége mellett annak a szenvedélyes önátadásnak, amit King az általa képviselt bibliai igazságok iránt tanúsított.

Logosz – tartalom

²⁴ Jones, Clarence B.: *On Martin Luther King Day, remembering the first draft of 'I Have a Dream'*. The Washington Post. 2011 .01. 16.

²⁵ Lischer, Richard: *The Preacher King, Martin Luther King Jr. and the word that moved America*, Oxford University Press, Oxford, 1995. 93–94.

²⁶ Branch, Taylor: *Parting the Waters: America in the King Years 1954–1963*. Simon & Schuster, New York, 1989. 882.

„Köztársaságunk megteremtői az Alkotmány és a Függetlenségi Nyilatkozat nagyszerű szavainak írásával aláírtak egy kötelezvényt, melynek örököse lett minden amerikai. Ez a kötelezvény arra tett ígéretet, hogy minden ember biztosítékot kap az élethez, a szabadsághoz és a boldogság kereséséhez való elidegeníthetetlen jogára.” – mondja King beszéde kezdetén. King üzenete és annak filozófiai háttere az Egyesült Államok szellemiségének és államiságának egyik premisszája volt már évszázadok óta. Thomas Jefferson a természeti törvényből vezette le az embert megillető természetes jogok dogmáját. „Magától értetődőnek tartjuk a következő Igazságokat: minden ember egyenlőnek teremtett, s a Teremtő elidegeníthetetlen jogokat adományozott neki: Életre, Szabadságra, a Boldogság keresésére.”²⁷ A természeti törvény axiómája John Locke-tól származik, tőle merít Jefferson is, Lincoln is. King is erre az alapra épít, de ő ezt a törvényt transzcendentális forrásból látja igazoltnak. „Számunkra ezek az igazságok nyilvánvalóak; minden ember egyenlőnek lett teremtve.” – mondja a beszéd leghíresebb részének kezdetén. A beszéd tartalma tehát röviden így foglalható össze: a feketéknek is régóta joga van a szabad élethez, s e jog érvényesítéséhez mindenkinek meg kell tennie a tőle telhetőt.

Felépítés és érvelés

A beszéd struktúrája könnyen megmutatkozik a hallgató előtt. A megszólított célközönség szerint lehet a beszédet három részre tagolni. A beszéd három része a következő: a négerek tarthatatlan helyzete, a polgárjogi mozgalom igazsága és a jövő reménysége.

A menet tagjait szólítja meg a bevezetésben, ami teljesen természetes. Közös talajra áll a hallgatósággal, elégedettséget fogalmaz meg, és egy nemes célt láttat velük. Retorikai eszköze, hogy a beszéd elhangzása valami jó eredményre fog elvezetni, és mindenki részesülni fog ebben az eredményben. Ezért érdemes azt meghallgatni.

Ezt követően a törvényhozást szólítja meg. A sürgetés erőteljes, de békés hangnemű. Ugyanakkor érvelése teljesen érthető. Nem lehet arra várni, hogy majd, ha kiengedik a gőzt (ti. a „négerek”), akkor majd minden a hétköznapi mederbe kerül vissza. King arra hívja fel a figyelmet, hogy most még cselekedhet a törvényhozás békés körülmények között, de félő, hogy a feketék haragja őt magát is félresöpörheti.²⁸

Ezután saját népét szólítja meg, akiket arra igyekszik ösztönözni, hogy ne essenek az igazságtalan cselekedetek bűnébe, ne a gyűlölet poharából csillapítsák szabadságszomjukat, és tiltakozásuk építő maradjon, nehogy fizikai erőszakká silányuljon. Érvelése arra alapoz, hogy a testi erő felett van egy nagyobb hatalom, ez pedig a lélek ereje.

Majd a fehér embereket szólítja meg, akik mindig azt kérdezzék: „Mikor lesztek végre elégedettek?” Itt következnek azok a konkrét hétköznapi példák, amelyekkel King érzékelteti, hogy nincs megállás, csakis a célba érést követően.

Ami a szónoklatot valóban magasba emeli mégis az az, hogy King az egész amerikai nemzetet szólítja meg beszédében. Tudja, hogy az igazi megbékéléshez mindkét félre szükség van, a rabszolgatartók és a rabszolgák fiaira egyaránt; tudja jól: „Egyedül nem mehetünk.” Ez

²⁷ *Függetlenségi Nyilatkozat* <http://mek.oszk.hu/02200/02256/02256.htm> (Letöltés: 2013. nov. 20.)

²⁸ Malcolm X és Elijah Muhamad ekkor már teljes erővel hirdették a teljes faji elkülönülést, ill. Malcom X Kinget ekkor már „Tamás bátyának” nevezi <http://www.youtube.com/watch?v=-Rr-aRxItpw> (Letöltés: 2013. nov. 25.)

konkrét és kritikus utalás a radikális fekete irányzatok politikájára is. Ennek az üzenetnek az egyik stilisztikai eszköze az epifora. (L. később.)

Az álom

Ez a rész a szónoklat igazi csúcsa. A reménység hangja és a hit ereje szólal meg ebben a perspektivikus, szinte himnikus magasságokba emelkedő befejező harmadik egységben. A Bibliából eredő, de a nagy amerikai eszményhez is szó szerint kapcsolódó álom kifejezés egy lapra hozza az igazság és az igazságtalanság kérdését. Isten igazsága megengedi, hogy az ifjak álmokat és látomásokat lássanak (Jóel 3) a jövővel kapcsolatban, amiért érdemes hinni és küzdeni; az „amerikai álom” igazságtalansága viszont milliókat zár el ennek beteljesülésétől. Ám, amíg a szónoklat eddigi részében egy számadásra hívásról volt szó, most változik a kifejezőmód, és egy hívő ember rendíthetetlen etosza jelenik meg szónoki mesterfokon. Van egy álom, amelyik be fog teljesülni, ez hit kérdése, s ebben a hitben érdemes élni King szerint, mert ennek a beteljesülése az Úr dicsőségének megjelenése lesz. A reményteljes befejezés, a látomás teljes expanziója mindenképpen motiváló retorikai eszköz. Ennek a résznek az előadása teljes mértékben magával ragadó, sodró lendületével, hangerejével szinte extatikus magasságokba emelkedik.

Az etosz felépítése

Az allusio – mint stílusfigura – jelentése célzás, rejtett utalás, sugalmazás, párhuzamba állítás. A szónoklat három külön forrásból merít, azaz három különböző forrásra utal ahhoz, hogy a beszélő saját etoszáat megerősítse. King beszéde így kezdődik eredeti nyelven „Five score years ago a great American...”, amely konkrét utalás Lincoln Gettysburgi szónoklatára, mely az amerikai történelem egyik legismertebb beszéde.²⁹ Lincoln így kezdte: „Four score and seven years ago our fathers brought forth, upon this continent, a new nation, conceived in liberty, and dedicated to the proposition that “all men are created equal.” Ahogy olvasható, Lincoln beszéde is az emberi jogok védelmében született, így ez az utalás egyértelműen egy közösen elfogadott tekintéllyel való érvelés. Lincoln már 100 éve is ezekért az emberi jogokért emelt szót, ideje lenne komolyan venni őt (is).

„A négeres törvényes rosszkedvének e tikkasztó nyara nem múlik el addig, míg el nem jön a szabadság és az egyenlőség éltető ősze.” Ez a mondat félreérthetetlen utalás Shakespeare III. Richard drámájának kezdő soraira, melyet minden amerikai tanulónak szó szerint tudnia kell.

*„Now is the winter of our discontent
Made glorious summer by this sun of York”*

Ennek a drámának a beemelése egyértelmű utalás arra nézve, hogy bár Richard és Edward tulajdonképpen testvérek, de olyan állandó konfliktusban élnek, ami jól jelképezi a fehérek és a feketék állandó feszültségét és folytonos harcát.

King a saját etoszáat építi fel ezzel a stilisztikai eszközzel, hiszen a Biblia igazságát, Lincoln igazságát és a nagy drámaíró igazságát is felhasználja annak érdekében, hogy saját igazságát bizonyítani legyen képes.

---

²⁹ Elhangzott 1863. november 19-én a Gettysburgi Katonai Temető felavatásán.

Pátosz

King két helyen is él a pátosz egyik eszközével, a szűkebb értelemben vett patriotizmus érzelmeihez kapcsolódó hatáskeltéssel. Az amerikai kultúrában a lokálpatriotizmusra való apellálás bevett szociálpszichológiai eszköz, gyakran élnek vele a politikusok. Először ott találkozunk ezzel, amikor hazaküldi a feketéket a déli államokba: Mississippibe, Alabamába, Dél-Karolinába, Georgiába, Louisianába. Itt mindenki személyesen megszólítva érzi magát. Másodszor pedig, amikor idézi Sameul Smith baptista lelkész dalszövegét „Hazám, én rólad, a szabadság édes országáról énekelek. Ország, ahol atyáink haltak, a zarándokok büszkesége, minden hegyoldalról zengjen a szabadság!” Nagyszerű érzékkel ragadja meg a benne rejlő lehetőséget, s igyekszik felsorolni az összes olyan északi államot, azoknak is inkább domborzati magaslatait, ahonnan sok fehér amerikai érkezett a washingtoni menetre. A magaslatok említése rejtett üzenetet is hordoz, hiszen a nemzet nagysága csak akkor valósulhat meg, ha nem alantas dolgokkal, hanem épp fordítva, magaslatokra emelkedve tud nagyvá lenni. „Újra és újra fel kell emelkednünk abba a fenséges magasságba...” Az északi domborzat említését természetesen követi a déli államok hegyeinek említése is, azaz mindenki közös felelőssége, hogy északon is, délen is mindenki emelkedjen fölül saját igazságain, és engedje, hogy „Zengjen a szabadság.”

A pátosz másik eszközének célja, hogy a hallgatóságot érzelmi módon is maga mellé állítsa, azaz a négerek felé érzett ellenszenvet, előítéletet, számalomba, hovatovább empátiába fordítsa át. King szeretné, ha a hallgatóság kilépne abból az előítéletből, hogy a négerek buták és lusták, és átérezné annak felelősségét, hogy a feketék minden lehetőségtől el vannak zárva, ők azok, akik a jólét óceánjában a szegénység magányos szigetén élnek.

Hovatovább szembesülni kell a beszéd hallatán avval is, hogy a száz éve elfogadott Nyilatkozat szerint a fehérek végül is becsapták a feketéket, és nem adták meg nekik azt a szabadságot, amit Lincoln garantált. Ez mindenképpen szégyenérzetet vált ki a jó szándékú vagy akár semleges hallgatóban is, mert etikailag alapkövetelmény, hogy az ígéretet be kell tartani.

Analógia

A beszéd tartalmi, gondolati elemeihez King rendkívül jó érzékkel találja meg a legkifejezőbb analógiákat. Az egyik ilyen hétköznapi analógia a fedezettel bíró vagy éppen nem bíró csekk képe. Mivel a bankkártyákat megelőző időszakban vagyunk, ahol minden munkás a legtermészetesebb módon, csekkben kapja meg a fizetését, a fedezettel bíró csekk teljes mértékben a tömegek jól megértett képe lett. A „jó csekk” jelentését mindenki értette, hiszen mindenki tudta, hogy a nemzet csekkjéről van szó, amely minden amerikai állampolgárnak szavatolja a szabad élethez szükséges fedezetet. King arra utal, hogy az alapító atyák és a nemzet páncéltermeinek fedezete nem ürülhetett ki száz esztendő alatt. De ahogy néha a hétköznapiakban is megtörtént, akkor, ha egy csekk mögött nincs fedezet, akkor a papír önmagában nem ér semmit. King ezt a képet használja fel, hogy bonyolult jogi érvelések helyett megmutassa, az amerikai nemzet az ősök akarata ellenére a nemzet egy részét hamis csekkel kívánja becsapni. „Eljöttünk hát, hogy beváltuk ezt a csekket...” kiáltotta King a Mall túlvégén található Capitolium felé. Hogy a kép mennyire volt érthető, lemérhető a hallgatóság reakcióján.

Konkrét példák

A szegregáció hétköznapi példái is helyet kapnak a szónoklatban. Megnevezésre kerül a feketék ellen elkövetett rendőri kegyetlenségek, bebörtönzések, a feketéket kitiltó, útmenti motelek és városi szállodák, a szegénység formái, a szavazati jog hiánya vagy az éppen ahhoz kapcsolódó érdektelenség az elérhetetlen célok ismeretében.

Bibliai képek

King szónoklatait minden esetben áthatották a tartalmat tökéletesen kifejező vagy arra pontos utalást tartalmazó bibliai versek, illetve tartalmak. Ezek az igeversek, valamint ihletett képek minden esetben elmélyítették a kifejezésre váró gondolatot. Fontos adat, hogy a 60-as évek amerikai „átlagembere” bizonyos értelemben egyháztag volt, azaz a Biblia világa nem okozott nehézséget számára. Amennyiben a többség elfogadja, hogy a Biblia az igazságot tartalmazza, akkor a beszéd bibliai utalásai is ezt a jogot és igazságtartalmat igényelik maguknak. Néhány bibliai utalást említek a következőkben:

„Úgy érkezett, mint boldog virradat, mely véget vet a fogság hosszú éjszakájának.”	Este szállást vesz a sírás, reggelre itt az ujjongás. Zsolt 30,5
„[...] a faji igazságtalanság futóhomokjáról a testvériség kemény kősziklájára.”	„...az okos emberhez, aki kősziklára építette a házát. ...a bolond emberhez, aki homokra építette a házát. Mt 7,24 és 26.
„[...] amíg az igazság úgy nem zúdul alá, mint a vizek, s a jogosság, mint a hatalmas áradat.”	Áradjon a törvény, mint a víz, és az igazság, mint a bővizű patak! Ám 5,24
„[...] a meg nem érdemelt szenvedésben megváltó erő rejlik”	Ellenben ha kitartóan cselekszitek a jót, és tűritek érte a szenvedést, az kedves az Isten szemében. 1Pt 2,20
„Van egy álmom: egy napon minden völgy fölemelkedik, minden hegy és halom lesüllyed, az egyenetlen egyenessé lesz és a dombvidék síksággá! Mert megjelenik az Úr dicsősége, látni fogja minden ember.”	Egy hang kiált: Építsetek utat a pusztában az ÚRnak! Készítsetek egyenes utat a kietlenben Istenünknek! Emelkedjék föl minden völgy, süllyedjen le minden hegy és halom, legyen az egyenetlen egyenessé és a dombvidék síksággá! Mert megjelenik az ÚR dicsősége, látni fogja minden ember egyaránt. – Az ÚR maga mondja ezt. (Ézs 40,3–5)

Stilisztikai eszközök

Metaforák

A metafora retorikai értelemben véve a trópus névátvitelre épülő szókép. Alapja a hasonlat, de attól sokkal feszesebb, mert két dolog képzetének kölcsönhatása eredményezi, azaz ereje szemantikai sűrítettségéből, a tartalom és a hordozó együttes jelentéséből fakad. King beszédét elemi erővel bíró metaforák szövik át. Néhányat felsorolok közülük. „Rabszolga-

felszabadító törvény” = „boldog virradat”; „faji megkülönböztetés” = „bilincsei és láncai”, = „sötét és kietlen völgy, = „futóhomok”, = „fülsértően hamis hang”; „szegénység” = „magányos sziget”; „Alkotmány és a Függetlenségi Nyilatkozat” = „kötelezvény”; „igazság” = „bankja”; „fokozatos fejlődés” = „nyugtató gyógyszer”; „rosszkedv” = „tikasztó nyár”; „lázas” = „forgószél”; „igazság” = „fényes nap” = „palota”, „alázúduló víz” stb.

EllentétekEgymással ellentétes gondolatok hasonló szerkezetű megfogalmazása. A szövegösszefüggést strukturális szinten biztosítja ez a nyelvi eszköz. Néhány példát hozok erre Kingtől: „...boldog virradat, mely véget vet a fogság hosszú éjszakájának.” „...a néger a szegénység magányos szigetén élnek, miközben körbeveszi őket a jólét óceánja.” „...faji megkülönböztetés sötét és kietlen völgyéből kijussunk a faji igazságosság napsütötte útjára.” „...a faji igazságtalanság futóhomokjáról a testvériség kemény kősziklájára.” „1963 nem a vég, hanem a kezdet.” „Mississippi állam is, amely ma az igazságtalanság és az elnyomás forrásától szenvedő sivatag, a szabadság és a jog oázisává fog változni.” „Ezzel a hittel képesek leszünk kifaragni a kétségbeesés hegyéből a reménység kövét, ezzel a hittel gyönyörű szimfóniává változtatjuk nemzetünk fülsértően hamis hangjait.”

Anafora

Az anafora ismétlésen alapuló alakzat, amelyben az ismétlődő nyelvi egység (szó, szintagma, mondatszerkezet) az egymást követő mondatok, verssorok, versszakok, fejezetek elején olvashatóak. „Száz évvel később...”, „Most jött el az ideje...”, „Addig nem lehetünk elégedettek...”, majd később „Ezzel a hittel...” kezdi négyszer is ismételve egymást követő mondatát vagy mondategységét King. A hanganyag alapján lehet csak igazán érezni, milyen hatalmas erő húzódik meg ebben a ritmikus ismétlésben.

Van egy álmom. A szállóigévé vált kifejezés kilenc alaklommal hangzik el a beszédben, ebből hat alkalommal anaforaként, azaz mondatkezdő kifejezésként. S ugyanígy találkozunk kilenc alkalommal a „Zengjen a szabadság” felszólítással is.

Epifora

Az anafórához hasonlóan ismétlésre alapuló alakzat, de az ismételt nyelvi egység az egymást követő mondatok, verssorok, versszakok, fejezetek végén olvashatóak. Az angol eredetiben található meg:

“With this faith we will be able to work together, to pray together, to struggle together, to go to jail together, to stand up for freedom together [...].”

Interrogatio - Költői kérdés.

A retorika olyan pragmatikus alakzata, amely egyszerű szöveggént is elhangozhatna, de így, kérdésként, valaki szájába adva, nagyobb hatást tud gyakorolni. King a fehérek szájába adja a kérdést: „Mikor lesztek végre elégedettek?” Ezzel is a beszéd patetikus erejét növeli, hiszen a kérdés életszerűsége valóban képes a szégyenérzet kiváltására.

Izokolon

Egyenlő hosszúságú szókapcsolatok ismétlődése, ritmikájának segítségével lehetőséget ad a szép hangzás mellett a gondolat gördülékeny és hangsúlyozott közvetítésére. Angolul a következő kettő található a beszédben: „Go back to Mississippi, go back to Alabama, go back to South Carolina, go back to Georgia, go back to Louisiana.” A másik pedig a következő:

„from every village and every hamlet, from every state and every city...” A formai kifejezésen túl a ritmikus felsorolás azt is közvetíti, hogy az előbbiben azok az államok kerültek felsorolásra, ahol fokozott kérdés a szegregáció, az utóbbi azt fejezi ki, hogy minden helyről zengjen a szabadság.

Litotés

Egy fogalom hangsúlyozása ellentétének tagadása által. King is használja ezt az eszközt, bár a magyar fordítás nem tudja ezt visszaadni, de az eredeti megfelelően bemutatja, hogy mennyire jól emeli ki ez a stilisztikai eszköz a kívánt mondanivalót. I am not unmindful that some of you have come here out of great trials and tribulations.

Alliteráció

Ugyanazzal a hangzóval kezdődő szavak dallamossága és lüktetése a beszéden belül. Az eredeti nyelvben a következőképpen hangzik: Rise from the dark and desolate... the marvelous new militancy... trials and tribulations...

Hatás

1963. augusztus 28-án King előtt különböző polgárjogi szervezetek vezetői, egészen pontosan még tizenegy szónok szólt a nagyszámú tömeghez. Mondanivalójukat tekintve tartalmilag nem tértek el a King által megfogalmazott üzenetektől. Ez a nap mégis King beszéde alapján maradt emlékezetes. Reston a beszéd másnapján írja, hogy „King azokat a témákat érintette, amelyeket mások is, csak éppen mindenki másnál hatásosabban. Szónoklata tele volt Lincoln és Gandhi szimbolizmusával, a Biblia kádenciáival. Harcos volt és szomorú, s azzal az érzéssel eresztette útjára a tömeget, hogy nem hiába jöttek el.”³⁰

Már ott a helyszínen érezhető volt az a – szinte – vallásos áhítat, aminek köszönhetően a tömeg szívta magába King minden egyes szavát. Az előbbi elemzésen túl, mi volt a titka annak, hogy ez a 17 perc ilyen nagy hatást tudott gyakorolni az egybegyűltekre? A retorikai technikán túl ott állt egy ember, aki olyan mélyen volt átszellemülve az általa képviselt tartalom igazságának erejétől, olyannyira érződött rajta, hogy legapróbb kétely nélkül is hisz az igazság győzelmében, hogy egyszerűen nem lehetett nem figyelni rá. Az előadásmód a lassú és vontatott kezdéstől a legmélyebben átélt, sodró erejű, szinte önkívületi állapotban elmondott befejezésig is nagyon meggyőző hatást tudott gyakorolni a hallgatóságra.

S ennek a hallgatóságnak, ha nem is a helyszínen, de tagja volt Kennedy elnök is. A hatás őt sem kerülte el. A beszédet megelőzően, augusztus 28-án délelőtt a szervezőket fogadták a kongresszusban, mely találkozást követően a politikusok rendkívül óvatosan fogalmaztak. Ugyanezen a napon Kennedy fogadta Kinget és társait, akiket a beszéd után politikai szövetségeseinek tekintett. Azaz a washingtoni adminisztráció a beszédet politikai értelemben is pozitívnak ítélte meg, s felvállalta azt előadóival együtt. Így tehát elmondható az is, hogy ha volt beszéd, amely alapvetően változtatott egy ország vezetésének döntéseiben, illetve a közhangulaton, akkor az Martin Luther King „álma” volt.

---

³⁰<http://graphics8.nytimes.com/packages/pdf/topics/MLK/washdream.pdf> (Letöltés: 2013. nov. 21.)

Befejezés

Mózes első könyvében azt kérdezik József testvérei egymás között a maguk cinikus módján „Meglátjuk, mi lesz az ő álmából.” (1Móz 37,20) Erre a kérdésre, – vajon beteljesült-e King álma? – nehéz választ adni. Azt minden bizonnyal lemondhatjuk, hogy fél évszázad, politikai, jogi és közéleti értelemben is teljesen megváltoztatta az amerikai társadalom afroamerikaiakhoz való viszonyulását. Sőt, 2008-ban az amerikaiak először választottak nem fehér bőrű elnököt Barack Obama személyében. Így nyugodtan vállalható, hogy az álom legnagyobb része teljesült, bár nyilvánvaló, hogy az országból a rasszizmus nem tűnt el teljesen. Éppen emiatt lehet érvényes még mindig King utolsó beszéde, amit meggyilkolása előtti napon mondott 1968. április 3-án, a Mason Temple (Memphis) gyülekezete előtt.

„Nem tudom, hogy mi fog most történni. Van némi nehézségünk. De az igazán nem számít. Mert fent álltam a hegytetőn. Mint minden ember, én is szeretek élni, sokáig élni, szeretném, ha hosszú élettel áldana meg Isten. De ezzel most nem törődöm. Csak Isten akaratát akarom véghezvinni. És Ő megengedte nekem, hogy ott álljak a hegyormon. Lefelé néztem, és láttam az Ígéret Földjét. Talán nem jutok oda veletek együtt, de remélem, hogy egy népként juttok el az Ígéret Földjére. Ezért boldog vagyok ma este, nem csinálok magamnak gondot. Embertől nem félek, mert szemeim látták az Ígéret Földjét. Legyen dicsőség a magasságban Istennek!”

Felhasznált irodalom

- 22 híres beszéd. Szerk. Székely Éva, Móra Könyvkiadó, 1995. 380–385.
- Bitzer, Lloyd: *The rhetorical situation*. In *Contemporary Rhetorical Theory: a reader*. (Szerk) Lucaites, John Louis et al, The Guilford Press, 1999. 217–225.
- Branch, Taylor: *Parting the Waters: America in the King Years 1954–1963*. Simon & Schuster, New York, 1989.
- Carter, Dan T.: *The Politics of Rage: George Wallace, the Origins of the New Conservatism, and the Transformation of American Politics*. Simon & Schuster, New York 1995.
- Clayborne Carson et al. (eds.): *The Papers of Martin Luther King, Jr. Volume V: Threshold of a New Decade, January 1959 – December 1960*. University of California Press, Berkeley 2005
- Cleage, Albert B. Jr.: *Black Messiah*. Sheed and Ward, New York 1968.
- Cone, James H.: *A Black Theology of Liberation, Fourtieth Anniversary Edition*, Orbis Books, New York, 2010.
- Gadamer, Hans-Georg: *Igazság és módszer*. Budapest, Gondolat 1984.
- Jones, Clarence B.: *On Martin Luther King Day, remembering the first draft of 'I Have a Dream'*. The Washington Post. 2011 .01. 16.
- King, Martin Luther Jr.: *Stride Toward Freedom: The Montgomery Story*. Beacon Press, Boston 2010.
- Lischer, Richard: *The Preacher King, Martin Luther King Jr. and the word that moved America*, Oxford University Press, Oxford, 1995.
- McGrath, Alister E.: *Bevezetés a keresztény teológiába*. Osiris, Budapest 1995.
- Martin Luther King Jr. – Acceptance Speech*. Ld. Nobelprize.org. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1964/king-acceptance_en.html (Letöltés: 2013. nov. 25.)
- Warren, Mervyn A.: *King Came Preaching: The Pulpit Power of Dr. Martin Luther King, Jr.* InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois 2001.
- Washington, Joseph R.: *Black Religion: The Negro and Christianity in the United States*. Beacon Press, Boston 1964.

William G. Thomas III: *Television News and the Civil Rights Struggle: The Views in Virginia and Mississippi*. Ld. <http://southernspaces.org/2004/television-news-and-civil-rights-struggle-views-virginia-and-mississippi#section6> (Letöltés: 2013. nov. 27.)